

Із переписки наших літературних і політичних діячів.

Бажаючи подавати в „Житю і Слові“ як найбільше матеріалів для історії нашої суспільности, єї духового і економічного розвою, ми не можемо поминути такого важного жерела, яким нині загально признано приватну переписку більше і менше видних діячів літератури і політики. На жаль, публікація того рода жерел у нас доси ледво почата; ще більший жаль, що й самі ті жерела через різні лихі обставини переважно позатрачувались або й зовсім понищеві. Від довгих літ пильно збираючи всякі рукописні шпаргали, ми хочемо тепер опублікувати бо-дай те з них, що вважаємо важнішим. Знаємо самі дуже добре, що матеріали, які є в наших руках, случайні і уривкові і для того не хапаємось навіть до якої небудь систематичної публікації. Одинока частина нашої збірки, котра може бути видана систематично (тай то не зовсім так, як би слід), се кореспонденція пок. Володимира Навроцького (73 листи). Та поки будемо в стані розпочати друк сеї кореспонденції, подаємо кілька листів інших наших писателів троха старшого покоління. І при сьому відділі нашого видання не можемо здержати ся, щоб не попросити наших читачів і прихильників, щоб були ласкаві доставити нам матеріали того рода. Не потребуємо чейже й додавати, що листів живих людей або до живих людей писаних не будемо друкувати, хіба за їх виразним дозволом.

Редакція.

І. Листи Федьковича до ученицької громади в Станіславові 1866—68.

№ 1. (Аркуш синього паперу 4^о, перші дві сторони записані, з широкими відступами в низу і в горі. Лист без дати, та зі змісту видно, що з осени 1867 р., писаний до Остапа Терлецького, тоді ученика 8. гімназії в Станіславові. Пригода про котру Ф. згадує в початку, се мабуть недуга адресата. — І. Ф.)

Панчику!

Я чувъ вашу пригоду, я васъ жалую! — Шкода васъ хлопці, що такі годні, а такъ страшне мусите боротися съ тимъ солонимъ горемъ! Страдаймо, братіки, бо маємо за кого! Хіба нашъ нарідь того не варта? — Страдаймо братіки!

Ті львівські москалі! — Мені жалко, чому Львів не Неаполь!... Тамъ найшла бися сотка лазаронівъ, щобъ насъ за два скуди відъ усіхъ москаликівъ спасла. — Хіба ви думаєте, що це діло не гарне, не до насъ? А якъ чоловікъ гадину спіткає, що зъ невъ робить?

Бувайте здорови! — Коли хто васъ жалує, то я васъ жалую! — Буду за васъ молитця та старцямъ божимъ обіди класти, аби васъ Роспятий помилювавъ та потішивъ ласковъ своєвъ невсипущовъ! — Мати Божа васъ величъ, а Русь во вікъ благословитиме ті святі імена синівъ своїхъ, що за єї долю страстей не боятця! — Слава вамъ душі молоді! — Доки за Україну такі серця рвуться, доти вона стоятиме якъ та скеля тверда-пишна, що у мори стоїть, а моря не боїтця! Хіба даромъ тільки крови пролятає? не подоба!

Здоровя милого вамъ зичить

Федьковичъ.

№ 2. (На лист О. Терлецького з д. 3. октябрю 1867, писаний на 2 аркушах листового паперу 8^о, на 7 сторонах, відписав Ф. на осьмій стороні і свою відповідь разом з листом О. Т. відіслав тому ж назад. Щоб зрозуміти лист Ф., приведемо декілька місць із листу О. Т. Він починає ся словами: „Здорові були Кобзарю нашъ славний! Батьку нашъ любий та годний!“ На стор. 3. читаємо: „Коли жігналися Ви з Б-ськимъ, обіцялися дописати дещо до нашої „Правди“. Я осміляюсь Васъ еще разъ вразъ зъ цілимъ товариствомъ просити, щобъ були ласкаві, свої праці до „Правди“ засилати.“ І далі на тій же стор.: „Читаємъ ми „Правду“, пренумеруємъ її та зъ кожнимъ номеромъ вичікуємо, чи не найдемо якого Вашого утвору у ній. А не найшовши спустимо голову, засумуємося.“ Тут же читаємо: „Ми Станіславці друкуємъ Ваші поезії у Коломиї, найдальше за 2 неділі вийде І. випускъ ізъ друку“. В справі сего видання О. Т. перед тим йїздив до Федьковича до Сторонця. На стор. 5. згадує О. Т. про поезійку, котру ему посвятив Федькович і так пише: „Коли передавали Ви для мене віршъ Вашъ дорогий, не знали Ви, чи дали міні фотографію, чи ні. Одже я теперъ переказую до Васъ, що не діставъ я Вашої фотографії. Будьтежъ такъ ласкаві и видисуючи на мій листъ перешліть міні свою фотографію“. Далі на стор. 6 пише знов про видане „Поезій“ Федьковича в Коломиї: „Да ще одно слівце объ Вашихъ поезіяхъ-Друкуецця уже І випускъ — содержить вінъ поему „Мертвецъ“ и „Туга на могилі званого мого брата Михайла Дучака у Заставні“. Якъ казавъ емъ, найдальше за 2 неділі скінчитця друкування першого випуску, и начнетця друкувати „Дезертирь“. Ті поезії не дали ми друкувати яко осібно брошурки, тільки такъ якъ Шевченкові поезії. Треба намъ отже більше утворівъ Вашихъ, щобъ принаймій одинъ спорий томъ надрукувати. Упрошаю одже дуже, щобъ Ви до насъ до Станіслава прислали еще кілька утворівъ більшихъ и менчихъ, кромі тихъ, що пішлете надійсь до Правди. Ті поезії, котрі увъ Відни знаходятця, загадавъ П-кий, Тернопільський професоръ коштомъ піветавшого фонда літературного друкувати, розуміетця окрімъ тихъ, що ми Станіславці друкуємо. Блищого дещо о фондї літературнімъ вичитали уже

мабуть ізъ „Правди“. Кінчить ся лист О. Т. ось якими словами: „Ще разъ Васъ прошу-благаю, сповніть прозьби мої — не цурайте ся насъ, бо всі ми Васъ любимъ, бо всімъ намъ Ви другий Тарасъ“. На сей лист, котрий очевидно не був відповідю на попередній лист Ф-ча, так що між ними мусимо припускати ще кілька листів затрачених, Ф-ч відписав ось-що:

Панчику!

Я васъ щире люблю але ваші тіради не конче. — „Правда“ не варта и цибулі печеної, ні що до верьха, ні що до середини, а до такихъ органівъ я не пишу. Гадаєте, що цілий „Маіоръ“ грейцарь вартъ? — Овва! — воліли би Авербаха переводити. —

Мої поезії не друкуйте, бо чую, що їхъ уже у Відни друкують, — на що ажъ два рази?

До пана Б-ського напишіть, аби мій „Букварь“ заразъ до п. П-цкого піславъ, але зарязъ! Фотографію шлю, хоть не дуже и вдатна. Сли би ваші паничі бажали собі такожъ моїхъ фотографій, то можуть їхъ дістати у тутешного фотографа, тузинъ 5 левівъ.

вашъ

Федьковичъ.

Н. З. (Картка білого листового паперу 4^о з вписаною маркою купецькою „ВАТН“. Лист без дати, писаний мабуть в початку 1868 р)

Аби и ви здорови, годні ледіні!

Де що мавъ, усе відославъ до відня, а відтиля, якъ мені писано, усе відослали до п. П-цкого. От що! — Я теперъ нічо а нічо не пишу, бо не маю коли, отже и не знаю, чи буду мати коли по Тарасови поменникъ написати. Перевідъ пісни Игоревої уже давно готовий, да ще не корегований; скоро буде готовий, то можу го вамъ прислати. Німецкі мої поезії не могли би ви узяти на свою ручъ у друкъ?

Фотографію діставъ, спасібі! — А мої фотографії не позволяю де инде відбивати, хіба тутъ у мене! Напишіть се и п. П-цкому. Жмурківъ най зо мновъ ніхто не грає, бо я и сліпий вижу. А зновъ напишіть п. П-цкому, най до мене и словечка ніколи не пише, бо его листи неотворені відошлю му назадъ. — Най вінъ ся держить Перебендівъ и т. д. Да шкода про се и говорити.

До „правди“ не пишу и не буду писати, бо про таку Правду ще ся й лишить! — Що воно є, тота ваша правда? Якъ жидъ каже: *epes dus, epes jenes, epes gur nischt*. Та коби хоть верьхъ на ній красний, а то и того ніть. А коли у гуцулівъ така вже урода, аби увъ одно вередувати, то ще вамъ скажу, що Кармелюка такъ писавъ Марко вовчокъ (*sic!*) якъ я ось! — Марко вовчокъ Кармелюка!... А скажіт правді, аби трохи на свій верьхъ кортала; за що пси діда друкъ? —

бо шанталавий ходить, отъ що! — Коли вже живить порожний, то най хоть на животі буде гарно.

Чему ви пишете ся „Остапъ“ а не „Остафій“ по руськи? Але що мені до того?

Я тогидь написавъ Поменникъ по смерти Тараса, да не знаю, де вінъ дівся! Поспитаєте у Львові, а коли видрете го Львівянамъ зъ лабъ, то можете го на рікъ 1868 друкувати. Що діє п. Слюсарчукъ? Поклонітся, аби здоровъ бувъ!

Федьковичъ

(„Поменник“, про котрий тут згадує Ф., очевидно не той, що виданий був в початку 1866 р. у Львові; сей другий так і не був виданий).

Н. 4. Аркуш листового паперу 8^о, містить на 2 сторонах лист О. Т. до Ф-ча з д. 6 (18) марта 1868; на 2 стор. відповідь Ф-ча без дати. З листу О. Т. виймаємо початок: „Здорові були Кобзарю нашъ любий, Батьку нашъ годний, та щирий! Посилаємо Вамъ 20 екз. III. випуска Вашихъ поезий. Не знаємо, за для чого Ви намъ не відписали на той листъ, що вислали-мъ разомъ зъ II. випускомъ. Якъ бачимо, не хочете повірити намъ друкування Вашихъ німецькихъ поезий. Пришліть привнаймі Керманича та й пісняю Игореву“. На се відповів Ф ч:)

Братчики!

За післане спасибігъ! Решта нічо не готове, а то съ тої одної причини, що такъ на мене кваните! Не квапте такъ, світ не горить! Опередъ великодня пришлю вамъ німецькі поезії; буде їх до (на) 5 або 6 аркушів друкарських. А доки німецькі не будуть видруковані, то нічого вамъ білше не пришлю. Лишь мені видиться, що ви за німецькими не дуже гинете? — ліпше богато не політикувати але правду сказати. На цілі літературні та катъ зна тамъ на які стипендії я пишемъ своїхъ не дамъ! Що я зароблю, то мое має бути, тай годі! Зъ мене великий пессімість: коли гараздъ не може людей навчити, то най біда учить. Вірші мої на шестий поменникъ Тараса не друковані? Я би радъ знати чому? Послідні мої поезії, що я піславъ до II-я, а вітакъ їхъ казавъ післати II-цкому, чому не дійшли до свої адреси але дісталися до редакції нашеї худої Правди? — Я васъ прошу постаратися, аби тоті поезії до II-цкого дістались, и аби він їхъ зъ другими разомъ печатавъ. Пишіть до мене май съ часта, бо я би радъ знати, що у Галиції дієтця. Не вийшла ще критика на мої нові поезії? Я би васъ просивъ, ту критику виволати, бо буде наука для мене.

Жийте!

Федьковичъ.

P. S. У другімъ томі моїхъ поезий повно блудів! Замість g читали д.

Н. Б. Аркуш листового паперу 8^о, на 3 сторонах лист О. Т. писаний „на св. Вознесенне“ 1868 р., а на четвертій стороні коротенька відповідь Ф-ча, виємково з датою 24. мая. Се був остатній лист Ф-ча до станіславівської ученицької громади. Нещасні німецькі вірші, з котрими Ф—ч носив ся довго ще опісля і котрі видав тільки в 1881 році в Чернівцях п. з. „Am Tschermusch. Lieder eines Huzulen“, були клином, що розбив приязнь Ф-ча до молодих его поклонників. Для характеристики людей і відносин наводимо дословно оба листи. Ось що писали Станіславці: „Здорові були славний нашъ Кобзарю! Батьку нашъ любий та годний! Може гнівати метеся на мене, що я такъ довго не відписувавъ Вамъ на остатній Вашъ листъ. Та невиненъ я тому, разъ щомъ хорувавъ довго по святахъ Великоднихъ, а потому що таки не було що писати, бо чекавемъ відпису на мої листи з Липьска, Стутгарту и Гамбурґа. Теперъ діставъ я їхъ. Зъ Стутгарту пише книгарня Коттого (Cottasch'e Buchhandlung), що друкованне Вашихъ поезий на себе взяти не може, бо займаєтця теперъ великими предприняттями. З Гамбурґа відписали, що не знаючи автора и его становиска въ літературі не можуть брати на себе наклад. Зъ Липьска то само відписали. О скільки міні відомо, появило ся було на Ваші німецькі поезіи кілька дуже прихильнихъ критикъ въ німецькихъ часописьмахъ, мабуть въ „Reform“ що у Відні виходить підъ редакцієв Дра Шусельки и въ якійсь Allgemeine Zeitung, не знаю тільки, чи въ Augsburger Allgemeine Zeitung, чи въ Illustrierte Allg. Zeitg. Вамъ мусять бути ті часописьма відомі. Будьте отже такъ ласкаві и напишіть міні въ якъ найскоршімъ часі имя, рочникъ и число тихъ часописьмъ, що въ нихъ появились були критики на Ваші німецькі поезіи. Я вишлю тоді Ваші поезіи вразъ зъ цитатомъ тої часописі, а книгарникъ, коли побачить, що зискъ матиме при накладі, дуже охочо озьметця за накладъ. Просивбимъ Васъ одже Батьку о якъ найскорший відписъ, бо у насъ незабавки матура, а я хотівъ бимъ еще зъ Станіслава діло те зъ дбримъ успіхомъ закінчити. — Чи написали уже „Керманича“? Чи скоррігували уже пісню Игореву? Чи писавъ до Васъ п. П-цкий? Будьте ласкаві и обвістіть мене обь цімъ.

А поки що сподіваючись відписъ на цей листъ мій якъ найкорше повитати и заслаючи Вамъ до усёго, що тільки для добра народа нашого руського чинити загадаєте, щирокозацьке „помагай-бігъ“, остаюєь цілимъ серцемъ до Васъ прихильнимъ Остафій Терлецький“. Відповідь на сей лист прийшла швидко, та ми не знаємо, з якимъ серцемъ повитала єї станіславівська громада. Ось та відповідь:)

Такої ласки я найду и въ Параски. — ви мені писали, що вже маєте гроші складені, печатати мої німецькі поезіи, а тимъ часомъ ви пустили ся в зебри. Се би кождий дурень потрафивъ.

Теперъ я вамъ такъ кажу, и то кажу! — У сей часъ маєте мені мій манускриптъ вернути!!! А если хочете кого за дурня мати, то шукайте собі такого якъ ви самі, бо я уже за старий дурень.

Більше не важтеся до мене писати, бо листи ваші не прийму. Манускриптъ заразъ мені назадъ!